

تبیین حکم فقهی اعدام در فقه وقانون مجازات اسلامی

دکتر جواد سرخوش^۱، معصومه سوری^۲، مینا اسفندیاری^۳

۱-دانشیار دانشکده ی الهیات دانشگاه الزهراء، j.sarkhosh@alzahra.ac.ir

۲-دانشجوی کارشناسی ارشد فقه ومبانی حقوق اسلامی دانشگاه الزهراء (س)،

masomeh.sori@gamil.com

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات، دانشگاه الزهراء(س)،

mina_esfandiary90@yahoo.com

چکیده:

چنانچه انحرافات در یک جامعه تحت عنوان جرم به وقوع بپیوندد قوانین در مقابل آن عکس العمل تلافی جویانه ای با نام مجازات از خود نشان می دهد . اعدام به معنای سلب حیات یکی از کیفیهای تشریح شده امضائی در اسلام و تحت عنوان قصاص نفس یا به عنوان حدشرعی و بعضا در مواردی نیز جزء تعزیرات واحکام حکومتی محسوب می شود . مصالحی که برای این کیفر بیان شده می توان به رعایت مصالح جامعه وفرد و موضوع نهی ازمکر ومقابله با افساد فی الارض وبقای نظام اشاره نمود. کیفر اعدام نسبت به مجرمانی اعمال می شود که بدترین جرائم را با علم به آن جرم مرتکب شده وبرای جامعه خطرناک و به یقین قابل اصلاح نخواهد بود.

مقاله ی زیربه بررسی تاریخچه ی اعدام در قوانین اسلام ، روم ،حمورابی،وکشورهای اروپایی وادیان آسمانی بعنوان یکی از مجازات ها می پردازد وموارد اعدام در اسلام را تعریف نموده و نظریات مخالفین وموافقین رادر مورد اعدام مطرح کرده است ومخالفین اعدام را مجازاتی خشن و غیرعادلانه برای سلب حیات انسان می دانند وموافقان اعدام بر این باورند که به منظور اجرای عدالت ،تامین امنیت جامعه ،تسکین افکار عمومی و...موثر و ضروری می باشد .

کلیدواژه: مجازات، اعدام، قصاص

مقدمه:

دارد و هرچه جرایم سنگین باشد مجازات به تناسب سنگین تر خواهد بود. یکی از مجازات ها که اسلام به رعایت آن به عنوان حد الهی توجه ویژه دارد، حکم اعدام برای مواردی از مجازات ها می باشد، که امروزه این حکم توسط بسیاری از کشورهای دنیا مورد انتقاد قرار گرفته است.

تاریخچه ی اعدام:

۱- بابل: ماده ی ۳ ((شخصی که بر اثر شهادت دروغ او، دیگری را اعدام کرده اند باید کشته شود، ماده ی ۱۴ ((بچه دزدی مستوجب اعدام است)) ماده ی ۳۳ ((اخذ رشوه از طرف نظامیان، مستوجب اعدام است (شمس نائری، بررسی تطبیقی مجازات اعدام، ۱۳۸۱، ص ۲۱)

۲- آشور: به طور کلی قوانین آشوری ابتدائی تر و جنبه ی دنیایی آن کمتر از قوانین حمورابی است اگرچه از نظر زمانی بر قوانین آشور مقدم بوده است، قصاص به عنوان یکی از موارد اعدام در دوران مختلف به شیوه های مختلفی اجرا شده از جمله:
۱- دوران قدیم: در قانون الواح دوازده گانه روم که به قولی اولین قانون مدون و مکتوب است مجازات قصاص برای بعضی از جرایم علیه افراد مانند بریدن عضوی از بدن انسان، قتل نفس و... مورد پذیرش قرار گرفته است. (میرحسینی، سقوط قصاص در نظام حقوق اسلامی ایران، ۱۳۴۸، ص ۲۶) در مجموعه قوانین حمورابی نیز اصل معروف ((چشم بجای چشم و دندان بجای دندان)) مورد تاکید است. به موجب قانون مذکور قتل عمد مشروط به اینکه قاتل و مقتول از لحاظ طبقه ی اجتماعی با یکدیگر همپایه و هم رتبه بوده با اینکه قاتل از طبقه ی اجتماعی پست تر و مقتول از طبقه ی اجتماعی بالاتر به حساب آید موجب قصاص بوده است. (همان، ص ۲۶)

۳- پارس: الف) هخامنشیان: ظهور سیاسی قوم پارس با حاکمیت پادشاه هخامنشی آغاز شد یکی از روش های مجازات اعدام در زمان هخامنشیان گذاشتن سر محکوم به سنگ و خرد کردن آن بوده است. (بررسی تطبیقی مجازات اعدام)
ب) ساسانیان: قبل از اعدام، کور کردن، حبس و تازیانه متداول بوده است بویژه در مورد جرایمی که علیه پادشاه یا حکومت صورت می گرفت

ج) صفویه: خشن ترین مجازات مربوط به دوره ی صفویه بوده است

د) قاجاریه: زنده در آب جوشاندن، بریدن گوش و بینی (بررسی تطبیقی مجازات اعدام ص ۲۶، ۲۵)

۴- اروپا: پس از رنسانس بکار یا با حمله به مجازات های آن زمان، بر لزوم تناسب بین مجازات و زبانی که مجرم بر جامعه وارد کرده تاکید داشت (همان ص ۳۵)

۵- زرتشت: در جز سوم اوستا (موسوم به وندیدا) که حاوی احکام شریعت زرتشت است، از مهمترین مجازات تجویز شده در آن کیفر تازیانه است و چون کیفر حبس و اعدام بی اثر است باید بوسیله ی تازیانه مجازات شود تا جرکشیده و از بدن گنهگار بیرون رود.
۶- دین یهود: در شریعت موسی قصاص و مقابله به مثل کردن بعنوان یکی از موارد اعدام - بعنوان اساس نظام کیفری مورد تاکید قرار گرفته است مجازات قتل عمدی در این دین قصاص است، البته اولیای دم می توانستند بدون مراجعه به محاکم، مرتکب قتل عمدی را به قتل برسانند (میر حسینی، سقوط قصاص در نظام حقوق اسلامی ایران ص ۲۷)

۷- دین مسیح: در دین مسیح مجازات اعدام برای بدعت وضع شده بود و در انجیل آورده شده است و راجع قصاص هم بعنوان یکی از موارد اعدام در این دین مسیح برخلاف حکم دین یهود، به عفو و بخشش و بردباری توصیه شده است. (انجیل متی، باب پنجم، آیات ۳۸، تا ۴۴) (میرحسینی، سقوط قصاص در نظام حقوقی اسلام ص ۲۸)

مسیح که تنها به دیه قناعت کرده است، دین اسلام میانه را گرفته است. در آغاز قتل عمدی، قصاص را تشریح کرده است در عین حال به موجب نصوصی از آیات و احادیث، به عفو از قصاص و انتخاب دیه ترغیب نموده است. (همان، ص ۲۸)

تبیین مفهوم اعدام

اعدام از نظر لغوی: اعدام در لغت از ماده ی عدم به معنای نیستی، نیست گردانیدن، نیست کردن، معدوم کردن، نیست شدگی، نابودی، هلاک و نقطه ی مقابل وجود است. (لغت نامه ی دهخدا، ۱۳۷۷ ص ۲۹۳۴) که به باب افعال برده شده و مفهوم تعدی از آن فهمیده می شود بنابراین اعدام در لغت به معنای نیست و نبود کردن است.

اعدام از نظر اصطلاحی: عبارت است شدید ترین نوع مجازات که توسط قانون گذار وضع و مقرر گردیده و به موجب آن حیات مجرم به طور کلی سلب گردیده و از ادامه ی زندگی بازمانده می شود. (جعفری لنگرودی، مبسوط، ۱۳۷۲ ص ۱۲) البته در مبحث قصاص اعدام را نه تنها به معنای سلب حیات نفس که به معنای از بین بردن عضو برابر نیزه آورده اند که از آن به قصاص عضو تعبیر می شود (جبعی عاملی، الروضه البهیة ۱۳۶۸ ص ۱۱) اما در ارتباط با مجازات باید گفت: انحرافات اگر بالاتر از خطا ظهور کند تحت عنوان جرم قلمداد می شود در برابر چنین حالت خطرناکی، جامعه نیز به خاطر عدم تطبیق این گونه رفتارها و انحرافات با ارزش های مورد قبولش عکس العمل تلافی جویانه به نام مجازات از خود نشان خواهد داد. (خزایی، زمینه ی حقوق جزای عمومی، ۱۳۷۵ ص ۵۰)

در حقوق ایران برخی از اقسام کیفر اعدام بر مبنای متون و نصوص فقهی تشریح شده اند مانند مجازات اعدام برای مرتکب جرم محاربه افساد فی الارض و نیز تجاوز به عنف و سایر جرایمی که به موجب قوانین و مقررات شرعی، مرتکب آن مستوجب اعدام یا قتل است. این قبیل اعدام ها جز حدود مجازاتی که نوع، میزان و کیفیت آن در شرع تعیین شده است هستند و تخفیف و تعلیق در آن هاراه ندارد و مشمول مقررات مرور زمان نمی شوند

اعدام در اسلام عبارتند از:

۱- قتل نفس محترم:

مجازات کسی که نفس محترمی را بکشد اعدام است: ((یا ایها الذین امنوا کتب علیکم القصاص فی القتلی)) (بقره ۱۷۸-۲/۱۷۹، مانده ۵/۴۵) افزون بر آیات مذکور به آیات دیگری نیز به طور خاص یا بر وجه عموم، بر جواز اعدام قتل نفس محترم دلالت دارد، از جمله آیاتی که ولی مقتول را بر جان قاتل مسلط داشته است: (من قتل مظلوما فقد جعلنا لولیه سلطانا)) (اسراء/۳۳، ۱۷) آیاتی که دلالت بر حرمت قتل انسان هایی دارد که مرتکب قتل شده اند: ((من قتل نفسا بغی نفس او افساد فی الارض فکانما قتل الناس جمیعا)) (مانده ۵/۳۳) و آیاتی که کشتن انسان را به حق، از حکم کلی حرمت نفس محترم استثناء کرده است: ((لا تقتلوا النفس الّتی حرم الله الا بالحق)) (انعام / ۱۵، ۵/۳۳) از نظر اسلام در جواز اعدام قاتل برابری قاتل و مقتول، حریت و رقیت و وزن و مرد بودن شرط است ((الحربا لحر بالعبد والانی بالانی)) (بقره/۱۷۸، ۲) و اعدام قاتل واجب نبوده بلکه حقی است که خداوند برای اولیای دم مقتول قرار داده است، از این رو اگر آنان مایل باشند می توانند از اعدام قاتل در برابر دریافت دیه یا بدون گرفتن آن صرف نظر کنند: ((فمن عفی له من اخیه شی فاتباع بالمعروف و اداء الیه بالحسن)) (بقره/۱۷۸، ۲) و این حکم تخفیفی از جانب خداست: ((ذلک تخفیف من ربکم و رحمه)) (بقره /۱۷۸، ۲) و قرآن به طرفین هشدار می دهد که پس از اعدام قاتل یا بخشش او هیچ یک حق تعرض به دیگری ندارند: ((فمن اعتدی بعد ذلک فله عذاب الیم)) (بقره/۱۷۸، ۲)

۲- محاربه و افساد در زمین:

یکی از مجازات های محاربه و مفسد فی الارض در اسلام، اعدام و به صلیب کشیدن اوست: ((انما جزوا الذین یحاربون الله و رسوله ویسعون فی الارض فسادا ان یقتلوا او یصلبوا او تقطع ایدیهم و ارجلهم من خلف او ینفوا من الارض)) (مانده ۵/۳۳) در این آیه افزون بر اعدام قطع دست و پا و تبعید نیز برای محاربه و مفسد فی الارض آمده است که برخی، امام و حاکم اسلامی را مخیر بین

اولین کنفرانس بین المللی نوآوری و تحقیق در علوم تربیتی، مدیریت و روانشناسی

انتخاب یکی از این مجازات ها در تفسیر الکبیر، ج ۱، ص ۳۳۰-۳۲۵) اما بسیاری تفاوت مجازات ها را در حدیث و تفاسیر کتب معتبره اسلامی مرسوم حکمت مریضه

آیه به تناسب نوع جرم دانسته و گفته اند: اعدام برای محارب و مفسدی است که دست به قتل زده باشد و اعدام تصلیب برای کسی است که افزون بر قتل، سرقتی نیز انجام داده باشد و قطع دست و پا برای فردی است که تنها سرقت کرده است و اگر تنها اقدام به راه بندان و ایجاد ترس کرده باشند مجازاتش تبعید است (مجمع البیان، ج ۳، ص ۲۹۱، التفسیر الکبیر ج ۱ ص ۲۱۷-۲۱۶) در صورتی که محارب فی الارض دستگیر و جرم او نزد حاکم اسلامی یا قاضی ثابت شود اجرای این مجازات مطلقا واجب است، خواه مجرم توبه کند یا نه امدار صورتی که قبل از دستگیری توبه کند مجازات او ساقط می شود. ((الا الذین من قبل ان تقدروا علیهم فاعلموا ان الله غفور رحیم)) (مائده / ۵، ۳۴)

۳- ارتداد:

ارتداد از اسلام از جرم هایی است که مجازات اعدام را در پی دارد مستند این حکم روایات متعددی است که از پیامبر (ص) و اهل بیت(ع) وارد شده است. (وسائل الشیعه، ج ۲۸، ص ۳۳۰-۳۲۵) آیه ی ۵۴ بقره ۲/ نیز وجود دارد این مجازات در شریعت موسی (ع) اشاره دارد، همچنین قرآن کریم حکم دستگیری و اعدام گروهی از منافقان را در صورتی که هجرت نکرده و از صف کافران جدا نشوند صادر کرده است: ((فما لکم فی المنفقین فئتین... وودوا لوتکفرون کما کفروافتکونون سواء فلا تتخذوا منهم اولیاء حتی یهاجروا فی سبیل الله فان تولوا فخذوهم و اقتلوهم حیث وجدتموهم)) (نساء/ ۸۹، ۴) برخی از مفسران (التفسیر الکبیر، ج ۱۱، ص ۲۱۴-۲۱۵) و فقهای اسلامی (البیان فی تفسیر القرآن ص ۳۳۹-۳۳۸) چنین مجازاتی را به جهت ارتداد این گروه دانسته اند. شان نزول آیات مذکور نیز که حکایت از آمدن این عده به مدینه و پذیرش اسلام از سوی آنان و پس بازگشت به کفر و پرستی (مجمع البیان، ج ۳، ص ۱۳۲) این معنا را تایید می کند همچنین عده ای از مفسران، قتل مرتد را از موارد قتل به حق دانسته اند که قرآن در آیاتی آن را حکم کلی حرمت قتل نفس استثناء کرده است. (جامع البیان، ج ۹، ص ۱۵-۱۰۴-۱۰۳) (انعام / ۱۵۱، ۶، فرقان / ۲۵، ۶۸) به عقیده ی اهل سنت توبه مرتد مطلقا پذیرفته است و اعدام او ساقط می گردد. (الفقه علی مذاهب الاربعه، ج ۵، ص ۴۲۵) اما امامیه معتقدند توبه مرتد ملی پذیرفته است لیکن از مرتد فطری در صورتی که مرد باشد، پذیرفته نیست و باید اعدام گردد. (الحدائق الناضره فی احکام العتره الطاهره)

۴- مبارزه با نظام اسلامی:

از نظر اسلام مجازات شایعه سازی به قصد ضربه زدن به اساس اسلام، خیانت و همکاری با دشمن اعدام است: ((لئن لم ینبه المنفقون والذین فی قلوبهم مرض و المرجفون فی المدینه لعزینک لهم ثم لا یجاورونک فیها الا قلیلا ملعونین اینما تقفوا اخدوا و قتلوا تقبیل)) (احزاب/ ۶۱، ۳۳-۶۰) به نظر مفسران این افراد فمناقانی بودن که با پخش شایعاتی مانند اینکه لشکر قریش و در فلان موضع است (مجمع البیان ج ۸، ص ۵۸۰) در صدد ضربه زدن به نظام پویای اسلامی بودند. همچنین برخی مفسران (تفسیر نمونه، ج ۴ ص ۵۲) مقصود از مناقانی که در آیات ۸۹-۸۸ نساء حکم دستگیری و اعدام آنان صادر شده است افرادی دانسته اند که در پی جاسوسی به نفع دشمن و همکاری با آنان بوده اند، افزون بر این، قرآن در آیه ۹۱ سوره ی نساء به گروه دیگری از منافقان اشاره کرده است که با ایجاد رابطه و همکاری با مشرکان در صدد تامین امنیت خود از ناحیه هردو گروه (مشرکان و مسلمانان) بودند. قرآن به مسلمانان دستور می دهد که اگر اینان از تعرض شما دست برداشتند و تسلیم شما نشدند و از آزار شما باز نایستادند آنان را هرکجا یافتید بکشید: ((ستجدون اخرین یریدون ان یامنوکم و یامنوا قومهم کل ماردوا الی الفتنه ارسوا فیها فان لم یعتدلوکم ویلقوا الیکم السلم و یکفوا ایدیهم فخذوهم و اقتلوهم حیث ثقتموهم و اولئکم جعلنا لکم علیهم سلطانا مبینا)) (مجمع البیان، ج ۳ ص ۱۳۶، نمونه ج ۴ ص ۵۲)

۱ اعدام در حقوق اسلامی

از نظر حقوق کیفری اسلام اعدام به سه قسم قابل تقسیم است: اعدام قصاص، اعدام حدی، اعدام تعزیری

اولین کنفرانس بین المللی نوآوری و تحقیق در علوم تربیتی، مدیریت و روانشناسی

به اردلان و همکارانش از موسسه حکمت رفتاری

The First International Conference on Innovation and Research in Educational Sciences, Management and Psychology

۱- اعدام فحاشی: برین اعدام در موارد قتل عمد اجرا می شود و از برای شرایط خاصی است. حضور ششای خصوصی در آن به اعدام حاشی می باشد. پرننگ است آن را از قلمرو قواعد آمره خارج می کند، اجازه ولی فقیه و دیگر عوامل در آن موثر است.

۲- اعدام حدی: بانوجه به تعاریف فقها از حد (المنصوص نوشته سی ایت الله گلپایگانی ج ۱ ص ۱۸) اعدام حدی را می توان چنین تعریف کرد: ((مجازات مرگی است که از طرف شارع مقدس معین شده و نمی توان آن را به کمتر از مرگ تقلیل داد) اعدام حدی بر طبق این تقسیم بندی (شمس ناتری، بررسی تطبیقی مجازات اعدام، ص ۸۴):
الف) جرایم جنسی که شامل زناى محصنه یا زناى محارم یا تجاوز به عنف یا زناى غیرمسلمان با زن مسلمان و لواط است.
ب) جرایم علیه دین وامنیت اجتماعی که شامل محاربه و ارتداد است.
ج) جرایم تکرار جرم ،همچون اجرای سه حدزنا و تکرار برای بار چهارم که در بار چهارم اعدام می شود... (تحریرالوسیله ،امام خمینی ج ۲، ص ۴۶۴)

اعدام تعزیری: مجازات مرگی است که از طرف حاکم معین می شود ،بیشتر فقهای شیعه اعتقاد دارند که اصل در تعزیر مادون حد است ،ولی برای عدول از این اصل و اجرای مجازات بالاتر از حد می توان به یکی از سه علل زیر استناد کرده ،اعدام تعزیری را جایز شمرد این علل عبارت از :مصلحت فرد وجامعه ،قیام در مقابل افساد فی الارض و نهی از منکر . در میان فقهای اهل سنت نیز اختلاف است ما در برخی موارد اعدام تعزیری را پذیرفته اند. (شمس ناتری، بررسی تطبیقی مجازات اعدام ص ۱۶۱)

مشروعیت مجازات اعدام (قصاص نفس) در اسلام

مجازات های اسلامی از جمله اعدام بر مبنای دلایل اربعه استوار است و لذا مشروعیت آن ها قابل تردید و انکار نیست ،این دلایل عبارتند از:

۱- قرآن

اعدام از واژه های غیر مصرح قرآنی است که می توان درباره ی آن با واژه ی ذیل مطالعه کرد :

الف) قتل به معنای کشتن و صلب به معنی دار زدن ،مانندآیه ی ۳۳سوره ی مائده ((انما جزاء الذین یحاربون الله و رسوله ویسعون فی الارض فسادا ان یقتلوا او یصلبوا او تقطع ایدیهم و ارجلهم من خلاف او ینفوا من الارض ذلک لهم جزى فی الدنیا ولهم فی الاخره عذاب عظیم)) کیفر کسانی که با خدا و پیامبرش می جنگند ودر زمین فساد می کنند این است که کشته یا به دار آویخته شوند یا دست وپایشان در جهت مخالف قطع شود یا از سرمین خود تبعید شوند ،این رسوایی انهاست در دنیا و آخرت نیز عذابشان بزرگ است.

ب) ذبح به معنای سر بریدن وگردن زدن ،مانند آیه س ۴۹ سوره ی بقره: ((واذ نجیناکم من آل فرعون یسومونکم سوء العذاب یذبحون ابناء کم و یسئحیون نساءکم و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم)) هنگامی که فرعونیان به شدیدترین وجه ازارتان می دادند و پسران را سر می بریدند و زنانتان را برای کنیزی زنده نگه می داشتند، از ظلم آن ها نجاتتان دادیم که در این برای شما از سوی پروردگارتان آزمایش بزرگی بود.

ج) رجم به معنای سنگسار کردن ،مانند آیه ی ۹۱ سوره هود ((قالو ایا شعیب ما تفقه کثیرا مما تقول و انا لنراک فینا ضعیفا ولو لا رهطک لرجمناک وما علینا بعزیز)) گفتند ای شعیب بسیاری از گفته هایت را نمی فهمیم ودر میان خود، تورا ناتوان می بینیم واگر به احترام قبیله ات نبود، سنگسارت می کردیم و تو در برابر ما قدرتی نداری.

۲- سنت

روایات بسیاری از امامان معصوم (ع) پیرامون مجازات اعدام نقل شده است که برخی از آن ها عبارتند از:

اولین کنفرانس بین المللی نوآوری و تحقیق در علوم تربیتی، مدیریت و روانشناسی

الف) روایتی از امام صادق علیه السلام در خصوص مومنی را عمداً به قتل رساند، بگوید در کتابش نوشته بود: «مگر اینکه اولیای کم به دیکر مشغول است» در کتابها و کتب اسلامی مرسوم حکمت و مروتی

رضایت داده و از قصاص وی بگذرند یا اینکه بالاتر از دیه یا کمتر از آن بگیرند که البته این عمل در هر صورت برای آن ها از نظر اسلام جایز است. (حر عاملی، وسائل الشیعه، ۱۳۶۷، ص ۳۷ باب ۱۹ حدیث ۱)

ب) محمد بن الحسن با سنده علی الحسین بن سعید بن ابی عمیر عن عماد عن الحلبي و عن عبدالله بن مغیره والنضیرین سوید جمیعاً عن عبدالله بن سنان قال: (سمعت ابا عبدالله بقول: من قتل مومناً متعمداً قید منه الا ان یرضی اولیاء المقتول ان یقبلوا الدیه، فان رضوا بالدیة واحب ذلک القاتل فادیه) اگر کسی مومنی را عمداً به قتل برساند قصاص می شود مگر اینکه صاحبان خون، وی را با تبدیل قصاص به دیه و سایر مصالحات ازاد کنند. (همان، حدیث ۳)

۳- اجماع

قصاص واحکام آن از مسائلی است که پیرامون آن اجماعاتی صورت گرفته است و اگر این اجماعات به خطا رفته بود، طبق فرموده حضرت محمد (ص) که ((امت من هرگز به خطا اجماع نمی کنند)) امام عصر (عج) حاضر شده و حقیقت را برای آن ها آشکار می ساخت، لازم به ذکر است که همه ی فقهای سلف ومعاصر درباره ی قصاص ادعای اجماع کرده اند. (عباس زاده، جرم ها و مجازات هادر اسلام، ۱۳۷۸، ص ۲۳۲)

۴- عقل

عقل سلیم ضرورت قصاص و نقش موثر آن را در تامین نظم امنیت حیات اجتماعی و کاستن از جرایم تایید می کند. قصاص نه تنها موجب تشفی خاطر اولیای دم می شود بلکه مایه حیات سایر انسان ها و جلوگیری از تکرار جرایم مشابه و انتقام جویی های فردی است، کشورهایی که باهدف حفظ حیات و کاستن از خشونت تعداد جرایم، مجازات اعدام را لغو کرده اند به چنین نتایجی دست نیافته اند. (نورمان، مجازات مرگ، ترجمه ابوالحسن سرو قدم، ۱۳۷۳، ص ۱۱۶)

اهداف مجازات اعدام (قصاص نفس) در اسلام

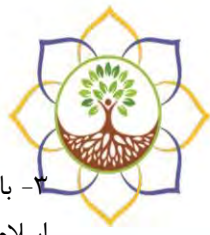
برخی از مهمترین اهدافی که از اجرای مجازات ها به ویژه اعدام دنبال می شود عبارتند از:

۱- تامین عدالت : مجرم با ارتکاب جرم از یک سو قانون را نقض کرده و حرمت الهی را می شکند و از سوی دیگر به مجنی علیه و سایر افراد جامعه آسیب و ضرر رسانده، عواطف و احساسات آن ها را جریحه دار و نظم و امنیت اجتماعی را مختل می کند، اذا چنین فردی عقلاً و قانوناً مستحق مجازات می شود، عدالت در مفهوم ابتدائی خود اقتضاء می کند که مجرم به همان صورتی که مرتکب جرم شده است، مجازات شود، نقش قصاص به عنوان مجازات جرم قتل عمد نیز جز تامین عدالت نیست، قصاص نفس تساوی کامل میان جرم و مجازات را برقرار می کند، هرچند که اعدام تنها راه برخورد با قاتل نیست و در تعلیمات اسلامی، عفو و گذشت برای اجرای قصاص ترجیح داده شده است.

۲- حفظ نظم و امنیت اجتماعی : اسلام هم به جنبه های فردی زندگی و هم به جنبه های اجتماعی زندگی او توجه داشته است زیرا رسیدن به کمال سعادت دنیا و آخرت در گرو اصلاح فرد و اجتماع است این دو از یکدیگر جدا نیستند، لذا یکی از اهداف وضع مجازات ها اصلاح جامعه و تامین نظم و امنیت آن است.

اولین کنفرانس بین المللی نوآوری و تحقیق در علوم تربیتی، مدیریت و روانشناسی

۲- بازدارندگی: بازدارندگی از ارتکاب جرم توسط مجرم و پیشگیری از ارتکاب جرم توسط مجرم از مهم‌ترین اهدافی است که نظام حقوق کیفری و نظام‌های امنیتی را دنبال می‌کند، تاکنون هیچ مجازاتی نتوانسته است مانند اعدام انسان‌ها را از ارتکاب قتل باز دارد و قاتلان را به سزای عملشان برساند. (خسروشاهی، فلسفه قصاص از دیدگاه اسلام، ۱۳۸۰ ص ۱۹۶-۱۹۱)

موانع اجرای حکم اعدام

ممکن است در اجرای حکم اعدام، موانعی وجود داشته باشد که اجرای حکم را در آن زمان میسر نسازد در این صورت تا رفع مانع اجرای حکم اعدام متوقف خواهد شد، موانع مذکور عبارتند از:

الف) در خواست عفو: بر اساس ماده ی ۴ آیین نامه اجرای احکام قصاص، رجم، قتل، صلب، اعدام و شلاق مصوب ۱۳۸۲ چنانچه محکوم به اعدام، پس از لازم اجرا شدن حکم و قبل از اجرای آن درخواست عفو نماید به دستور دادگاه صادر کننده حکم به اجرای آن تا اعلام از سوی کمیسیون عفو و بخشودگی به تاخیر خواهد افتاد.

ب) زنی که در ایام بارداری یا نفاس است.

ج) بیماری شدید در محکوم به نحوی که قادر به ایستادن روی پا خود نباشد.

د) زن شیرده در ایامی که طفل وی شیرخوار است حداکثر به مدت دو سال (اجرای احکام کیفری بهرام بهرامی)

زمان اجرای حکم اعدام

مطابق ماده ی ۱۵ آیین نامه زمان اجرای حکم اعدام اول طلوع افتاب خواهد بود، مگر اینکه دادگاه زمان خاصی را تعیین کرده باشد.

مکان اجرای حکم اعدام

محل اجرای حکم اعدام با توجه به ماده ی فوق می تواند در محوطه ی زندان و توسط ماموران زندان یا خارج از محوطه زندان و توسط نیروی انتظامی اجرا گردد، البته اجرای علنی حکم طبق بخشنامه جدید منوط به موافقت رئیس قوه ی قضاییه و بنا بر ضرورت های اجتماعی امکان پذیر خواهد بود. (اجرای احکام کیفری، بهرام بهرامی ۸۸)

تشریفات اجرای حکم اعدام

۱- مطلع کردن اشخاص و مقامات ذی ربط

۲- جدا کردن محکوم از سایر زندانیان ۲۴ ساعت قبل از اجرای حکم (جهت جلوگیری از اقدامات خشونت آمیز احتمالی محکوم علیه و تامین امنیت و سلامت زندانیان)

۳- معاینه محکوم قبل از اجرای حکم

۴- برآوردن تقاضای ملاقات محکوم علیه

۵- رسانیدن وصایا و مکتوبات محکوم علیه

۶- انجام مراسم مذهبی (توبه، استغفار، غسل کفن نمودن در صورتی که محکوم حاضر به انجام این موارد باشد)

۷- برآوردن تقاضای خوردنی و اشامیدنی

۸- تهیه ی صورت مجلس (قانون آیین دادرسی کیفری دکتر خالقی ۱۳۹۵،)

اشخاص حاضر در صحنه اجرای حکم اعدام

بر اساس ماده ی ۲۳۹.د.ک و ماده ی آیین نامه، مقامات و اشخاص ذیل باید در صحنه ی اجرای حکم حاضر باشند:

الف) قاضی صادر کننده ی حکم

ب) رئیس اداره ی زندان یا قائم مقام وی

پ) یکی از روحانیون یا افراد بصیر برای انجام تشریفات دینی و مذهبی

اولین کنفرانس بین المللی نوآوری و تحقیق در علوم تربیتی، مدیریت و روانشناسی

The First International Conference on Innovation and Research in Educational Sciences, Management and Psychology

مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروس حکمت مرقوم

ت) وکیل محکوم علیه

ج) فرماندهی نیروی انتظامی محل یا قائم مقام وی

د) پزشک قانونی یا پزشک معتمد

بررسی نظریات مختلف راجع به مجازات اعدام

الف) نظریات مخالفین مجازات اعدام

- ۱- نفس گرفتن جان و ریختن خون ذاتا عملی زشت است که احساسات و عواطف انسانی را جریحه دار می کند.
- ۲- زندگی و دیعه ی خداوندی است که به انسان داده و فقط او می تواند آنچه را که داده پس بگیرد و جامعه حق ندارد آن را (حیات) از انسان بگیرد.
- ۳- اعدام، مجازات ظالمانه ای که قابل سنجش با عمل ارتكابی و شدت و ضعف جرم نیست.
- ۴- مجازات اعدام، مجازاتی است که غیر قابل جبران و بهترین قضاات امکان دارد در مقام قضاوت اشتباه کنند و لطمه ای که بر اثراشتباهات قضائی بر جامعه وارد می شود به هیچ وجه قابل جبران نیست.
- ۵- در قوانین جزائی مدرن هدف از اجرای مجازات جنبه ی انتقامی آن نیست بلکه فایده ی اجتماعی آن است ولی اجرای مجازات اعدام نه تنها فایده ای برای اجتماع به ارمغان نمی آورد بلکه در انکار متجاوزین اثر کرده و آن هارا بی رحم تر و جدی تر می کند .
- ۶- اجرای مجازات اعدام باعث ترس و ارباب نیست و حتی مشاهده ی منظره ی اجرای اعدام نیز باعث وحشت مجرمین نمی شود و از لحاظ اجتماعی اجرای مجازات اعدام تاثیری در کاهش یا ازدیاد جرایم ندارد و از این جهت فایده ای برای اجتماع ندارد.
- ۷- در کشورهایی که مجازات اعدام لغو گردیده آمارجنایات به وضع قابل توجهی تنزل یافته است و این خودیکی از قرائن مشهودی است که مفیدبودن و ضرورت الغاء مجازات اعدام را ثابت می کند. (جهان بخش اصل، مجازات اعدام، پایان نامه ص ۱۱۵)

۱- اجرای عدالت : به نظر موافقان برای مجرمانی که با سنکدلی و فساوت جان فرد دیگری را گرفته ،اعدام تنها مجازاتی است که با توسل به آن می توان امیدوار بود که عدالت اجرا گردیده است چرا که در این صورت جرم به عنوان کفاره ی گناه همان چیزی را از دست می دهند که از دیگری سلب نموده است . بنا براین به نظر آن ها مجازات اشخاص قسمی القلب که با خشونت تمام مرتکب قتل می شوند ،مطابق با مفهوم عدالت است زیرا با اهمیت جرم و گناه ،مجرم و استحقاق او به چنین کیفی مطابقت دارد.(اردبیلی، حقوق جزای عمومی ج ۲، ۱۳۸۵) شرف و مقام انسانی هر فرد ،وقتی محترم است که از جایگاه انسانی خود تنزل نکند .

۲- ارباب مجرمین : اعدام دارای بیشترین و موثر ترین بازدارنده نسبت به افراد مجرمین بالقوه است که ممکن است واجد تفکرات مجرمانه بوده ودر آینده مرتکب اعمال مجرمانه گردند لذا جامعه با سلب حیات مرتکبین اعمال مجرمانه ،مجرمین بالقوه را با تهدید به سلب حیات خلع سلاح می نماید. اینکه مجازات اعدام همیشه یکی از عوامل بازدارنده از ارتکاب جرم بوده شکی نیست .(طارمی ،اعدام در نظام های کیفری، ص ۲۵)

اگر ترسی را که مامور اجرای مجازات اعدام ،شخصا از مجازات مرگ دارد ،همه کس داشتند و دقیقاً در ذهن همه برقرار بود احتمالاً هیچ قتلی واقع نمی شد .

۳- دفاع مشروع : دلایل دیگر طرفداران اعدام این است که هرگاه شخص مورد تهاجم و حمله دیگری قرار گیرد این حق طبیعی وی می باشد که در برابر آن از خود دفاع کرده و حمله را دفع نماید تا جایی که حتی می توان فرد مهاجم را مصدوم نماید .(نوریه،زمینه حقوق جزای عمومی ، ۱۳۸۳ص ۲۷۷)لذا جامعه ای هم که از طرف مجرمان و خاطیان با نادیده گرفتن مقررات وقوانین آن مورد حمله قرار گرفته است به طریق اولی می تواند با توسل به مجازات هایی همانند اعدام از خود دفاع نماید. هر چند شرط تجویز دفاع در برابر قریب الوقوع بودن حمله و لزوم دفاع در همان لحظه تهاجم می باشد، ولی با توجه به اینکه برای جامعه امکان اینکه، چنان بر رفتار اعضای خود تسلط و نظارت داشته باشد که بلا فاصله پس از ارتکاب عمل ایجادمی شود، فقط شرط آن برقراری محاکمه دادرسی عادلانه می باشد.

۴- تامین امنیت جامعه : موافقین اظهار می دارند که اعدام موثرترین وسیله ای است که جامعه را از شرمجرمین خطرناک مصون نگه داشته و امنیت جامعه را تضمین می نماید و با حذف جانیان از جامعه ،امکان ارتکاب مجدد جنایت را از آن ها سلب می کند، زیرا مجرم زنده ودر قید حیات خطرناک بوده وهرآن احتمال دارد مرتکب جرایم جدیدی بر علیه افراد جامعه گردد حتی اگر در زندان باشد. لذا با اعدام چنین مجرمانی خیال جامعه حداقل از این بابت آسوده می شود. (طارمی، اعدام در نظام های کیفری ص ۲۴)

۵- تسکین افکار عمومی: هر گاه در جامعه جنایت فجیع و خشونت بازی اتفاق افتد، جنایتی که تقریباً اکثر افراد محل وقوع آن و گاهی اوقات در اثر انتشار در جرایم اکثر مردم یک کشور از آن با خبر می شوند ،چنان حس انتقام خواهی و نفرت و انزجار از مجرم در میان مردم موج می گیرد که تنها عاملی که می توان باعث فروکش کردن این آتش خشم افکار عمومی گردد، مجازات اعدام می باشد. (همان، ص ۲۶)

۶- احترام به زندگی انسان ها: اگر معتقد باشیم که زندگی زودگذر و ناپایدار انسان دارای ارزش مطلق ،عقل سلیم حکم می کند، این اصل را نخست در مورد مقتول اعمال کنیم و نه قاتل بنا براین چگونه می توان پذیرفت که کسی که این دارایی مطلق را از دیگری

اولین کنفرانس بین المللی نوآوری و تحقیق در علوم تربیتی، مدیریت و روانشناسی

مسلب نموده و همه را به چندی این سالی حکومت شود، این کار معنی قبول این هفته است که (The First International Conference on Innovation and Research in Educational Sciences, Management and Psychology) خود را در ایدم تحقیق است خود را از این سالی سروس حکمت و مروتی کشم و به استناد اصول مورد قبول شما زندگی خود را از شما می خواهم. (زمینه ی حقوق جزای عمومی ص ۷۴)

نتیجه گیری

با ملاحظه ی تاریخچه ی اعدام می توان گفت که مجازات اعدام در دوره های مختلف تاریخ وجود داشته و ادیان آسمانی از جمله اسلام با وضع شرایط خاص و محدود نمودن دایره ی آن به یک سری جرایم، آنرا تقریر و تایید نموده است و هرگاه شرایط اجرای آن فراهم شد باید اجرا گردد.

با بررسی ادله ی موافقین و قوت آن مجازات اعدام به منظور اجرای عدالت و ارباب مجرمین و تامین امنیت جامعه و احترام به زندگی انسان ها و همچنین به عنوان عامل بازدارنده با روح شریعت اسلامی موافق و اجرای آن به مصلحت جامعه و حیات بشری می باشد، البته اجرای مجازات در اسلام با رعایت شرایط زمانی و مکانی و فراهم آمدن زمینه های اجرای آن آخرین راهکاری باشد. بادر نظر گرفتن مجموعه ی این نکات، اگرچه اعدام یکی از مجازات های مورد تایید اسلام است اما تحقق جرم مستوجب اعدام و اثبات آن در سرزمین اسلامی نادر است.

اولین کنفرانس بین المللی نوآوری و تحقیق در علوم تربیتی، مدیریت و روانشناسی

The First International Conference on Innovation and Research in Educational Sciences, Management and Psychology منابع

- ۱- محمد ابراهیم شمس ناتری، بررسی تطبیقی مجازات اعدام، تهران، دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۱
- ۲- سید حسن میر حسینی، سقوط قصاص در نظام حقوق اسلامی ایران، تهران، میزان، چاپ اول ۱۳۴۸
- ۳- علی اکبر دهخدا، لغت نامه ی دهخدا، تهران، دانشگاه تهران، چاپ دوم، ج ۲، ۱۳۷۷
- ۴- منوچهر خزایی، زمینه ی حقوق جزای عمومی، ۱۳۷۵
- ۵- محمد جعفر جعفری لنگرودی، مبسوط جلد اول، نشر گنج دانش، سال ۱۳۸۸
- ۶- زین الدین جبعلی عاملی، الروضه البهیة، ۱۳۶۷، ج ۸، ۱۰
- ۷- آیت الله گلپایگانی، المنضود، قم، ۱۳۷۲ ج ۱-
- ۸- امام خمینی، تحریر الوسیله، قم، جامعه المدرسین دفتر انتشارات اسلامی سال ۱۳۷۷ ج ۲
- ۹- حسن حر عاملی، وسائل الشیعه، تهران، مکتبه الاسلامیه، چاپ ششم ۱۳۶۷، ج ۱۹ باب ۱۹ حدیث ۱
- ۱۰- قدرت الله خسروشاهی، فلسفه ی قصاص از دیدگاه اسلام، نشر بوستان کتاب قم، چاپ اول ۱۳۸۱
- ۱۱- جهانبخش اصل، محروقه، مجازات اعدام، پایان نامه، استاد راهنما محمد آشوری، دانشگاه تهران
- ۱۲- محمد علی اردبیلی، حقوق جزای عمومی ج ۲، تهران میزان چاپ ۱۳، سال ۱۳۸۵
- ۱۳- محمد حسین طارمی، اعدام در نظام های کیفری، پگاه ۲۱۲، مرداد ۱۳۸۶
- ۱۴- رضا نوربها، زمینه ی حقوق جزای عمومی، تهران، دادآفرین، چاپ ۱۵، سال ۱۳۸۳
- ۱۵- قرآن کریم
- ۱۶- فضل بن حسن طبرسی، ترجمه و تصحیح هاشم رسولی، ناشر فراهانی، محل نشر تهران، ۱۳۵۰ جلد ۳
- ۱۷- عبد الرحمن الجزیری، کتاب الفقه علی المذهب الاربعه، بیروت، منشور دارالثقلین، ج ۵ سال ۱۳۷۷
- ۱۸- یوسف البحرانی، الحدائق الناضره فی الاحکام العتره الطاهره، قم جماعه المدرسین ج ۴ سال ۱۳۶۳
- ۱۹- فضل بن حسن طبرسی، ترجمه و تصحیح هاشم رسولی، تهران، ج ۹ سال ۱۳۵۰
- ۲۰- محمد بن عمر فخر رازی، التفسیر الکبیر، بیروت لبنان ج ۴
- ۲۱- مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ناشر دارالکتب الاسلامیه، تهران، ج ۴ سال ۱۳۷۹
- ۲۲- مقداد بن عبدالله سیوری کنز العرفان فی القرآن، قم، ناشر مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی سال ۱۳۸۰ ج ۲
- ۲۳- بهرام بهرامی، احرای احکام کیفری، چاپ اول موسسه فرهنگی هنری، انتشاراتی نگاه بینه سال ۱۳۸۲
- ۲۴- خالقی، قانون ایین دادرسی کیفری، جلد ۲، چاپ ۳۲، سال ۱۳۹۵